

Prekentekest: 2 Mos 20,1-17

Gud talte alle disse ordene:

² Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av slavehuset.

³ Du skal ikke ha andre guder enn meg.

⁴ Du skal ikke lage deg gudebilder, ingen etterligning av noe som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i vannet under jorden. ⁵ Du skal ikke tilbe dem og ikke la deg lokke til å dyrke dem! For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud som straffer barn i tredje og fjerde ledd for fedrenes synd når de hater meg, ⁶ men viser trofast kjærlighet i tusen slektsledd mot dem som elsker meg og holder mine bud.

⁷ Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn, for Herren frikjenner ikke den som misbraker hans navn.

⁸ Husk sabbatsdagen og hold den hellig. ⁹ Seks dager skal du arbeide og gjøre all din gjerning, ¹⁰ men den sjuende dagen er sabbat for Herren din Gud. Da skal du ikke gjøre noe arbeid, verken du eller din sønn eller din datter, verken slaven eller slavekvinnen din, verken buskapen din eller innflytteren som bor i byene dine. ¹¹ For på seks dager laget Herren himmelen og jorden, havet og alt som er i dem; men den sjuende dagen hvilte han. Derfor velsignet Herren sabbatsdagen og helliget den.

¹² Du skal hedre din far og din mor, så du kan leve lenge i det landet Herren din Gud gir deg.

¹³ Du skal ikke slå i hjel.

¹⁴ Du skal ikke bryte ekteskapet.

¹⁵ Du skal ikke stjele.

¹⁶ Du skal ikke vitne falskt mot din neste.

¹⁷ Du skal ikke begjære din nestes hus. Du skal ikke begjære din nestes kone, slaven eller slavekvinnen hans, oksen eller eselet hans eller noe annet som hører din neste til.

Slik lyder Herrens ord.

I dag er det teksten fra Andre Mosebok som er prekentekest. Alle tre tekstene har en tilknytning til loven med budene som Moses og folket fikk fra Gud. Gjennomgående ser vi at Jesus i Det nye testamentet skjerpet budene fordi han førte budene tilbake til Guds opprinnelige vilje. Unntaket er sabbatsbudet, budet om hviledagen, som jødene hadde skjerpet med en rekke tilleggskrav, slik vi ser det den dag i dag hvis vi er i Israel på sabbaten. Da er det mye som ikke er lov for jøder. Jesus godtok ikke tilleggskravene som blant annet nektet folk å plukke aks når de gikk langs en kornåker på sabbaten, slik disiplene faktisk gjorde.

I bibelteksten fra 2Mos 20 er vi ved utgangspunktet for det som har med loven å gjøre. Vi er på Sinai-fjellet. Gud inngikk en pakt med Israel. Folket fikk budene som rettesnor og forpliktelse for livet. De ti bud kjenner vi vel, i alle fall noen av dem. Budene har tross alt preget vår kultur og vårt folk i generasjoner.

Lovens første bruk

Hos oss startet det med kristningen av landet. Den loven som ble til etter at Olav Haraldsson (den hellige) holdt ting på Moster, og som senere ble vedtatt på Gulating, begynte slik: «Det første i vår lov er at vi skal bøye oss mot aust og be til Kvite Krist om godt år og fred, at vi må halde landet vårt bygd og drotten vår ved helse. Han være vår ven og vi hans vener og Gud være ven åt oss alle.»

Loven avskaffet hedensk sed og skikk. Det ble forbudt med offerplasser og trolldomskunster, og det ble forbudt å sette ut uønskede barn i skogen for at de skulle dø. Skikken med å holde slaver eller treller skulle gradvis opphøre, og ingen skulle ha mer enn én ektefelle.

De norrøne forestillingene og hedenskapen satt lenge i, men langsomt forandret bibelfortellingene og hele det kristne budskapet troen i folket. Evangeliet om Jesus Kristus, Kvite Krist, vant mer og mer rom i hjertene. I omtrent tusen år har vårt folk høstet rik velsignelse av dette. Vi gikk fra et enhetlig hedensk samfunn til å bli et likeså enhetlig kristent samfunn, beskyttet av en lovgivning som i all hovedsak har båret preg av De ti bud.

Dette samsvarer med det som Luther og reformasjonen har lært oss er lovens første bruk, altså slik vi ser allerede i Gulatingsloven at samfunnets lover holder ondskapen i sjakk og fremmer det gode livet i samfunnet. Slik kan statsmakten fremme Guds gode vilje til det beste for menneskene og hindre lidelse og ondskap som anarki og lovløshet fører med seg. Slik virket også budene som lov i det gamle Israel.

Lovens andre bruk

Men det var også en annen grunn til at Gud gav Moses og folket loven. Apostelen Paulus skriver om det i Rom 3,19f.: «Vi vet at alt det loven sier, er sagt til dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. For ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne.»

Med andre ord, lovens andre bruk er å vise oss mennesker at vi med alt vårt strev er ute av stand til å leve fullkomment rett slik Guds vilje er for våre liv. Holder vi opp budene som speil og ser på våre liv, så strekker vi ikke til, hvor gjerne vi enn skulle ha ønsket at ting var annerledes. Spørsmålet er: Hva gjør vi da når vi ser vår egen utilstrekkelighet, når vi ser vår synd mot Gud og medmennesker og vet at synd og Gud går ikke sammen?

Jo, da ber vi til Gud i vår nød om hjelp. Vi ber om nåde for våre synder. Luther kalte denne funksjonen av loven for en tuktemester til Kristus, et ord vi finner i eldre oversettelser av Gal 3,24: «Så er da loven blitt vår tuktemester til Kristus, for at vi skulde bli rettferdiggjort av tro.» Når vi så vet at Jesus Kristus har sonet og gjort opp for verdens synd, da skjønner vi også at han er vår eneste redning, vårt eneste håp for livet hos Gud, for uten Jesus er vi fortapt.

Lovens tredje bruk

Tilbake til tinget på Moster. De vikinger som i gammel tid fikk høre om Kvite Krist og som lærte ham å kjenne, de fikk vende om til ham og begynne en vandring i en ny og annen retning. De ble som oss aldri fullkomne, men de eide en rettferdighet, et hundre prosent rett og fullkomment liv, som de ikke hadde i seg selv, men som de eide i troen på Jesus. Jesus var deres liv. Han var deres rettferdighet. Jesus hadde sonet deres synd, og de hadde fått starte på veien hjem til himmelen, og jeg er sikker på at deres naboer og frender kunne merke en ny og annerledes kurs, for troen førte til at livet ble forandret, hevn ble byttet ut med nestekjærlighet og ufred med fred.

For de av dere som kjenner Ibsens skuespill «Hærmennene på Helgeland», så møter vi der i en rå og brutal verden én som viser seg å handle noe annerledes og mildere enn forventet, sjøkongen Sigurd den sterke. Forklaringen på hans nestekjærlige holdning kommer til sist i det den krigerske Hjørdis gir sin fosterfar Sigurd banesår i et ønske om å forenes med ham i døden, hvor på Sigurd forsikrer at nettopp i døden vil de gå hver sin vei og aldri kunne forenes.

Men hvordan kunne han være så sikker på det? Jo, forklaringen Ibsen gir i sitt skuespill er dette; Sigurd hadde møtt Kvite Krist, og i døden var det den Kvite Gud han skulle møte. Den evighet han hadde i vente var altså en annen enn det som skulle bli de hedenske vikingene sin skjebne.

Den adferdsendringen vi kan se hos mennesker som er blitt kristne, den skyldes et ønske om å leve rett for Gud, en ny lydighet i hjertet, en beslutning om å følge Kristus. Den er et svar på troen som er gitt oss i hjertet, og et oppriktig spørsmål: Hva er nå, himmelske Far, din vilje for mitt liv?

Svaret på dette er loven som veiviser for kristne. Det var kanskje Melanchthon, som utformet lovens tredje bruk, og ikke læremesteren Luther selv. Men uansett, det er helt sentralt for en kristen å følge Kristus og ønske å leve rett for Gud, slik det også står skrevet i Peters første brev: «Han som kalte dere, er hellig. Slik skal også dere være hellige i all deres ferd.» 1Pet 1,15.

Lovens tre bruk

Så ser vi at Jesus i evangeliene, med unntak av sabbatsbudet, heller skjerper enn mildner de ti bud, fordi han fører betydningen av budene tilbake til Guds opprinnelige vilje. Selv kom han ikke for å oppheve loven, men for å oppfylle den. (Matt 5,17)

At budene skjerpes ser vi flere steder, blant annet i Bergprekenen. Så er det også slik at den siste delen i hvert av brevene i Det nye testamentet er konkrete formaninger og veiledning for kristne til hvordan leve rett etter Guds vilje.

Å følge budene og formaningen i Det nye testamentet har siden oldkirkens tid vært viktig for kristne og for kirken. Unntaket er den tiden vi nå er inne i, da enkelte av budenes og formaningenenes i Det nye testamentet nedtones, og i noen fall utfases.

Men dette er en farlig vei. Vi kan som mennesker og kirkesamfunn endre lære og lage nye liturgier, men følger disse ikke Bibelens lære, så følger de heller ikke Jesus Kristus. En liberal holdning til Guds bud gjør ikke virkelighetens Gud liberal, men fører mennesker på avveier. Vi møter i dag et betydelig ny-hedensk påtrykk i samfunnet. Som kristne må vi i stadig flere saker våge å velge en annen vei enn trenden i tiden.

Den frihet fra loven som Bibelen taler om, er ikke en frihet til å bryte budene eller tilpasse dem slik at våre liv defineres som innenfor Guds vilje. Den virkelige friheten forplikter oss til å følge Kristus. Paradoksalt nok innebærer frihet fra loven å være bundet til Kristus. Han forener seg med den som tror, og vi er omsluttet av hans kjærlighet og nåde.

I dag har vi hørt om lovens tre bruk, som er tre virkninger av Guds lov. Den første var loven som fremmer rett og moral i samfunnet, og verger oss mot lovløshet og anarki. Den andre var loven som viser at vi er skyldige overfor Gud, og som driver oss til Kristus som er vår eneste redning. Den tredje var loven som rettleiding for kristne, slik at vi kan følge Jesus i lydighet og tro gjennom livet.

Så får det være vår bønn at den kristne menighet i vår tid måtte få en fornyet tillit til Bibelen som Guds sanne ord. Så har også reformasjonen minnet oss på at Guds ord er to ord; det ene er loven med alt av Guds krav til oss, og det andre er evangeliet om Jesus Kristus som gav sitt liv til soning for verdens synd, deriblant alle våre synder, og at det er nåde å få for syndere som vender om.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd som var og er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet.